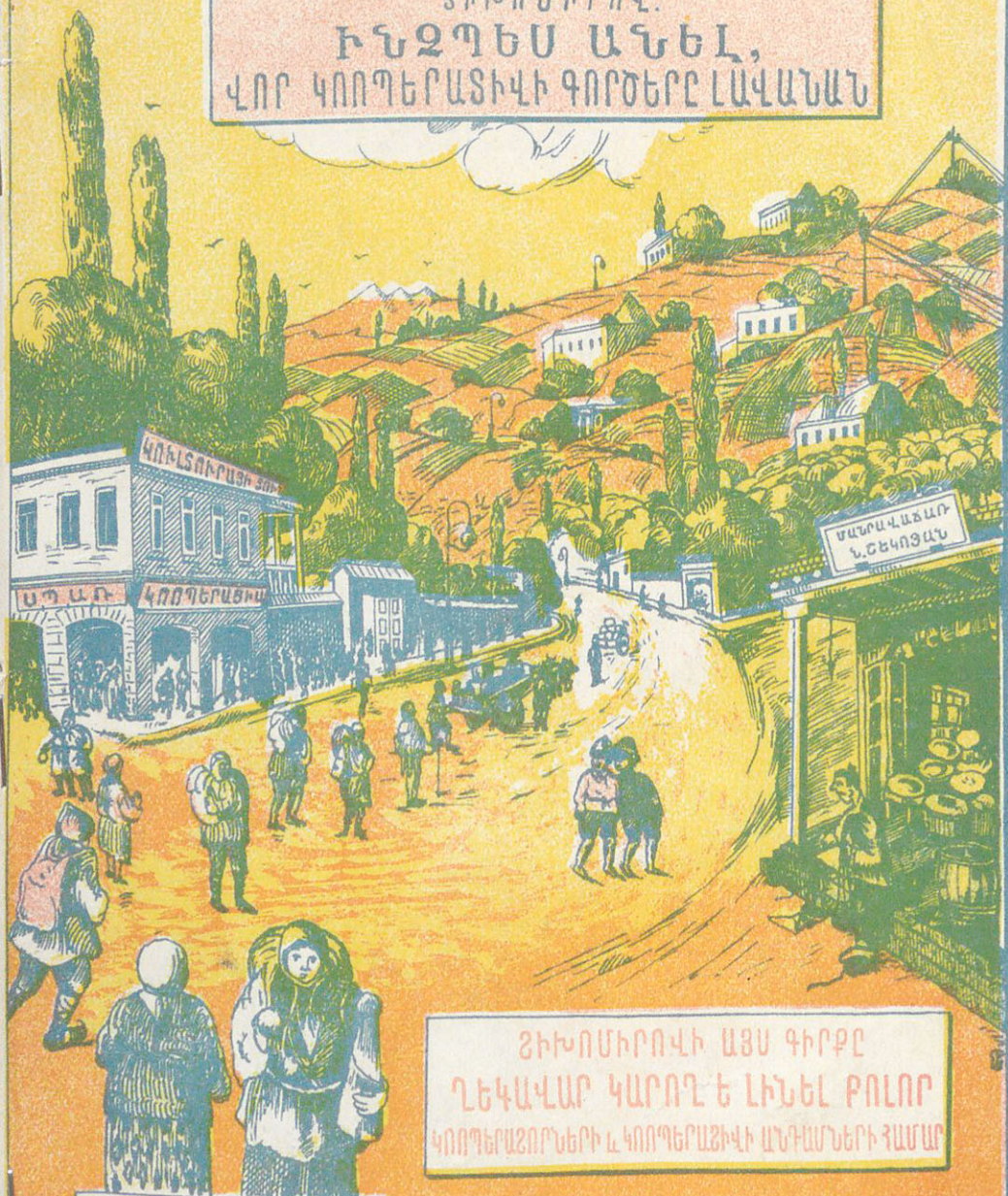

ՏԻՒՈՍԻՐՈՎ.
ԻՆՉՊԵՍ ԱՆԵԼ,
ՎՈՐ ԿՈՊՊԵՐԱՏԻՎԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ԼԱՎԱՆԱՆ

ՃԻՒՈՍԻՐՈՎԻ ԱՅՍ ԳԻՐԺԸ
ՂԵԿԱՎԱՐ ԿԱՐՈՂ Ե ԼԻՆԵԼ ԲՈԼՈՐ
ԿՈՊՊԵՐԱՇՈՐՆԵՐԻ և ԿՈՊՊԵՐԱՇԻՎԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՉԱՄԱՐ

ՀՐԱՇԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ «ՉԱՅԿՈՊ»-Ի
1924-ՅԵՐԵՎԱՆ.

23x15

ԱԳԶ

306

№ 1

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

№ 1

ՄԻՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՒՅԺ Ե

Պրահայից Բուդապեշտի, միացե՛ք

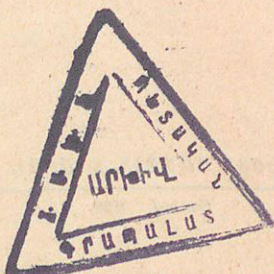
334.5

334.5

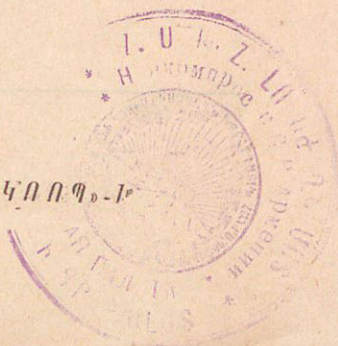
ՏԻԽՈՄԻՐՈՎ

ԻՆՉՊԵՍ ԱՆԵԼ, ՎՈՐ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ
ԳՈՐԾԵՐԸ ԼԱՎԱՆԱՆ

ԹԱՐԳՄ. Գ. ՆԱԶԱՐՅԱՆԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԳՈՒԹՅՈՒՆ «ՀԱՅԿԱՅԻՆ»-Ի
1924 — ՅԵՐԵՎԱՆ

306-ԱԳՀ

ՏՐԵՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ՏՊԱՐԱՆ

Գրատ. 1560

Պատվ. 669

Տիր. 2500

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Տիկտմիրովի բրոշուրի թարգմանությունը մենք
արել յենք ազատ, շատ դեպքերում թույլ յենք ավել
կրճատումներ ու հավելումներ՝ գրքույկի ընդհանուր վո-
զին հարմարեցնելով Հայաստանի իրականությանը:

Թարգմանիչ

I ԻՆՉԻ՝ ՀԱՄԱՐ Ե ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԸ

Մեր կոոպերատիվ աշխատանքներն որեցոր զարգանում ու մեծանում են, սպառողական ընկերությունների թիվը ամսե-ամիս ավելի ու ավելի շատանում է: Սակայն դժվարը սպառողական խանութ բանալը չէ. ավելի դժվար է նրա գործերը կարգին հիմքերի վրա դնելը, իսկ այդ անել կարելի չէ միայն ընդհանուր ուժերով: Հաջողություն կլինի միայն այն ժամանակ, յերբ բոլորը կիմանան, թե իրենք ինչի յեն ձգտում և ինչպես են մտածում իրենց կոոպերատիվի գործերը գնել: Հենց զրա համար, ամենից առաջ պետք է իմանալ, թե ի՞նչի համար է կազմակերպվում սպառողական ընկերությունը:

Սպառողական ընկերությունն ազգաբնակչությանը հարկավոր է՝ նրան սպասելու մթերքներ և անային գործածությունն առարկաներ հայթայթելու համար, կամ ինչպես ասում են, իր անդամների սպառողական ու տնտեսական բոլոր կարիքներին ծառայելու համար: Տնտեսական կարիքներին են վերաբերվում կոոպերատիվի անդամներին փողով վարկ բաց թողնելը, գյուղատնտեսական գործիքների մատակարարումը (կանխիկ վճարով կամ մաս-մաս վճարելու պայմանով) և այլն: Այս և սպառողական ընկերության գլխավոր նպատակը:

Բացի այդ՝ սպառողական կոոպերատիվը կազմակերպում է իր անդամների արտադրած հում նյութերի և մթերքների վաճառաքը և վերամշակման գործը: Որինակի համար՝ յուրաքանչյուր գյուղացի կարող է իր կոոպերատիվին հանձնարարել, վոր նա վաճառի իր տնտեսության ավելցուկ ցորենը, չալթուկը, քամբակը և այլն: Հարկավոր չէ, վոր նա ինքը գնա շուկա, իր զուր ժամանակ կորցնի, մանավանդ վոր՝ մենակ վաճառելը միշտ ել ավելի պակաս հաջողություն է ունենում: Հենց նրա կոոպերատիվը իր միություն միջոցով միշտ կարող է ավելի ձեռնառ շուկա (բազար) գտնել և գյուղացու ապրանքն ավելի բարձր գնով ծախել:

Շատ ջրմաններում ավելի հարմար է գյուղացու ապրանքը վերամշակման յենթարկել, որինակ ցորենն աղալ, քամբակը մաքրել, խաղողը գինի շինել և այլն: Հենց այս նպատակով սպառողական ընկերությունը կարող է, որինակ, իր ջրաղացը,

բամբակ մաքրելու գործարանը, գինեգործարանը և այլ նմանորինակ ձեռնարկություններն ունենալ: Միայն թե պիտի լավ կշռել, քննել, թե այդպիսի գործը ձեռնառւ յի կոռպերատիվի համար, քննա չի՞ բերի նրան և այն կազմակերպելու համար հարկավոր միջոցներն ու նյութերը բավականություն կանեն արդո՞ք:

Յուր անդամներից, այլ և կողմնակի ազգաբնակչությունից ցորեն, բամբակ, խաղող, կաթ, յուղ և ամեն տեսակ ուրիշ հում նյութեր ընդունելու համար՝ կոռպերատիվը կարող է բաց անել իր պահեստներն, ամբարները, խանութները: Այստեղ գյուղացու բերած բոլոր ապրանքներն ընդունվում են և դրա փոխութեն նրան տրվում են գյուղացուն անհրաժեշտ ապրանքները:

Գյուղացուն հարկավոր են մեքենաներ և նրա տնտեսության անհրաժեշտ այլ նյութեր: Կոռպերատիվը պետք է ձեռք բերի այդ ամենը և իր անդամների նմանորինակ կարիքներին բավարարություն պիտի տա:

Սպառողական ընկերությունը չի կարող միշտ ել գյուղացուն ամբողջովին և միանգամից վճարել նրանից ընդունած ցորենի, բամբակի, խաղողի և այլ արդյունքների գինը: Այդպիսի դեպքերում կոռպերատիվներն այլ կերպ են վարվում, իրենց անդամների հանձնարարությամբ նրանք կազմակերպում են կոմիսիոն գործողությունները: Խոնչ և նշանակում կոմիսիոն գործողություններ: Այս նշանակում է, վոր, որինակ, Մարկոսը կամ Կիրակոսը ծախելու ցորեն, բամբակ կամ այլ արդյունք ունեն իրենց տնտեսության մեջ: Այդ ամենը բերում են իրենց սպառողական խանութը, հանձնում ու ստացական են առնում: Միաժամանակ նրանք կոռպերատիվի վարչությանը հանձնարարում են այդ ապրանքը ծախել ամենաձեռնառու գնով, վարչությունն այդ հանձնարարությունը կատարում է, ապրանքը ծախում ու ստացած փողը տալիս գյուղացուն՝ նրա ստացականի հիման վրա:

Այս գործը մեծ գործ է: Այժմ, և մասնավորապես առաջներում, գյուղացիությունը կոռպերատիվին շատ ապրանքներ եր տալիս՝ վաճառքի հանելու համար: Կոռպերատիվն, այդպիսով, առանց կողմնակի միջոցների՝ շատ մեծ գործեր եր անում, և գյուղացու զբաղանքն էլին ֆնում այդ կոմիսիոն գործողություններից ստացած ոգուտները:

Այդ նույն աշխատանքից կոռպերատիվն իր սեփական կապիտալն ել է մի քիչ մեծացնում: Կոպեկներից ռուբլիներ են կազմվում և վերջն այդ կապիտալից կոռպերատիվի ամենակա-

ըրեքսուր անդամներն փողով պարտք եր տրվում: Յեթե այս փողերին ավելացնենք նաև այն վարկը, վոր կարող ե կոռպերատիվների միությունը բաց թողնել կոռպերատիվին, ապա աշխատանքը բոլորովին կհետանա և կոռպերատիվ գործերը շատ լավ առաջ կերթան:

Սպառողական ընկերությունն ելի շատ բան կարող ե անել: Նա կարող ե բանալ կոռպերատիվ թեյատներ և ճաշարաններ: Բայց միայն տնտեսական գործերով չե, վոր զբաղվելու յե սպառողական ընկերությունը: Կյանքն առաջ ե վազում: Գյուղացին հիմա առաջվա գյուղացին չե, վոր դրսի աշխարհից վնչ մի տեղեկություն չունի և չի ուզում ունենալ: Թե բանվորը, թե գյուղացին այժմ ուզում են գիտենալ, թե արար—աշխարհում ինչ ե կատարվում, և գիտենալ վոչ միայն հետաքրքրության համար, այլ վոր իրենց տնտեսությունը կարգի դնեն և իրենց կյանքի պայմանները լավացնեն: Այս գործում ե կոռպերատիվները կարող են բաց անել զբաղարաններ, ընթերցարաններ, կազմակերպում են դասախոսություններ: Այս միջոցով գյուղացին ավելի յե լուսավորվում և նա ձգտում ե ավելի կարգավորել ու քարձրացնել իր տնտեսությունը կոռպերատիվ հիմունքներով:

Ահա թե ինչ նպատակների համար ե կազմակերպվում սպառողական ընկերությունը: Մենք կարճ խոսքերով ծանոթացանք այդ նպատակների հետ: Ավելի մանրամասն այս մասին կանոնադրության մեջ ե խոսված:

Ընկերության կանոնադրությունն ինչպես առաջներում կոռպերատորներն ելին ասում— «մի ճանապարհ ե, վորից վոչ մի, վոչ մյուս կողմը չի կարելի ծովել»: Կանոնադրությունը կարելի յե ձեռք բերել ամեն մի կոռպերատիվ միության մեջ կամ նրա բաժանմունքում. կանոնադրության մեջ մանրամասն պույց ե տրված, թե ունից ե կազմվում սպառողական ընկերությունը, թե ինչ իրավունքներ ու պարտականություններ ունեն նա և նրա անդամները, թե ինչ միջոցներով ե նա աշխատում, ինչպես ե նա ղեկավարվում: Կանոնադրության մեջ նույնպես չի մոռացված, թե ինչպես ե ընտրվում վարչությունը, վերապատուգիչ (քննիչ) հանձնաժողովը, ինչ իրավունքներ ունի ընդհանուր ժողովը և ինչպես են տարվում կոռպերատիվի հաշիվները:

II. ԻՆՉՊԵՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒ- ԹՅՈՒՆԸ

Ամենից առաջ պետք է կազմակերպվի մարդկանց մի փոքրիկ խմբակ, վոր թե ավելի հեռառես են և թե ավելի լավ են հասկանում հասարակության շահերը: Նրանք պիտք է քննեն, թե վորտեղ բաց անեն կոոպերատիվ խանութը, վորտեղ վարչությունը, վորոշեն, թե կոոպերացիան ի՞նչ շրջանում է իր գործերը տանելու: Սպառողական ընկերությունները լինում են միախառնուք և բազմախառնուք: Միախառնութ այն ընկերություններն են, վորոնք ունեն մեկ խանութ և գործոում են մի գյուղում կամ մի գործարանում: Բազմախառնութ ընկերությունները ծառայում են մի քանի գյուղերի կամ մի քանի գործարանների կարիքներին: Այնտեղ, վորտեղ վարչությունն է գտնվում, պետք է համարել գլխավոր խանութը կամ պահածոը, իսկ մնացած գյուղերում և գործարաններում բաժանմունքներն են գտնվում: Ի հարկե, յեթե գյուղը կամ գործարանի շրջանը շատ է մեծ, մի ընկերություն կարող է բանալ մի շարք բաժանմունքներ՝ գյուղի կամ գործարանային բանվորության բնակավայրին համեմատ:

Այսպես ուրեմն՝ պետք է քննել ու վճռել, թե կոոպերատիվ մի գյուղի, թե մի քանի գյուղերի համար է բացվելու: Հարցը քննելիս ի նկատի պետք է առնել ճանապարհները, անդամների հարմարությունը, գործի ձեռնտու լինելը և այլն: Տեղերում այդ բոլորն ի հարկե ավելի պարզ է:

Յիքը այս բոլորը քննված ու վճռված է՝ կարելի չե գյուղացիների ընդհանուր ժողով ել հրավիրվել: Գյուղական խորհուրդը և կոմբիլժն այս գործում պիտի ցույց տան հարկավոր ոգնություն: Այդ ժողովում պիտի վորոշում կայացնել սպառողական ընկերություն հիմնելու կարևորության մասին, պետք է հատուկ լիազորներ ընտրել, վոր կոոպերատիվ միության հետ կապ հաստատեն: Այս լիազորները՝ գնալով կոոպերատիվ միություն՝ այնտեղ բանակցություններ կսկսեն, խորհուրդ կանեն և հարկավոր դեպքում հրահրչիչ կհրավիրեն: Հրահանգիչը կոոպերատիվ կազմիլու բոլոր որենքներն ու կարգերը պիտե: Նա կղզնի և ցույց կտա, թե ինչպես պիտի ընդհանուր ժողով հրավիրել, ինչպես պիտի վարչության անդամներ և գործը ղեկավարող ուրիշ մարմիններ ընտրել: Նա ցույց կտա, թե ինչպես պետք է հավաքել փայտվճարներ, պետք է ինչպես գործը սկսել: Ընդհանուր ժողովում կոոպերատիվի կանոսդրության հետ ել պիտի ծանոթանալ և այն ընդունել: Այդ բոլորից հետո, ժողովի ըն-

դուռնած կանոնադրությունը կոռուպերատիվներէ միութեան կողմից հաստատուում ու գրանցման (ընդհատրացիայի) եւ յենթարկվում. այնուհետև կոռուպերատիվը որինական համարվում է կաքող եւ, կանոնադրութեան համաձայն՝ բոլոր գործերին ձեռնարկել:

Ինչպէս տեսնում եք՝ կոռուպերատիվ կազմակերպելու գործը մի ղեկար գործ է: Գլխավորը-հարկավոր ե ցանկութեան ունեւնալ ե հալատալ, վոր ընդհանուր ուժերով տնտեսութեանն աւելի շուտ կարելի յն բարձրացնել: Իհարկէ յերկար տարիների ավերումներից ու կոիմիներից հետո՝ տնտեսութեան բարձրացնելը հեշտ բան է, բայց բարձրացնել կարելի յէ: Ուրիշ յերկրներում, մեղ մոտ Հայաստանումն էլ, սպառողական ընկերութեանները գյուղացուն տվել են տասնյակ միլլիոնի ապրանքներ: Յեւ այնտեղ, վորտեղ այդ ընկերութեաններն աշխատում են կանոնավոր ու լավ, վորտեղ ժողովուրդը յուր կոռուպերատիվին ոգնում ե, այնտեղ կյանքն ավելի լավանում ու հեշտանում է:

Նոր ընկերութեան կազմակերպելիս՝ այլ ե գոյութեան ունեցող կոռուպերատիվներն ամեն կերպ պետք ե աշխատեն ընկերութեան անդամագրել կոռուպերատիվի շրջանում ապրող ամբողջ ազգաբնակչութեան: Ընկ. Լենինն իր կենդանութեան ժամանակ վոշ եր անում, վոր բոլոր ազգաբնակչութեանը կոռուպերացիային անդամագրվի: Նա մեղ սովորացրել ե կոռուպերացիայի աշխատանքն այնպէս տանել, վոր այն հասկանալի լինի ամենահասարակ գյուղացուն, վոր ամեն մի գյուղացի ու բանվոր կարողանա նրա կազմակերպմանը մասնակից լինել ե վոր այդ մասնակցութեանը պարզ ու հեշտ լինի: Նա ասում եր. «Քանի վոր մեղ մոտ պետական իշխանութեանը գտնվում է բանվոր դատակարգի ձեռքին, քանի այդ պետական իշխանութեանն են պատկանում արտադրութեան բոլոր միջոցները, մեղ մոտ, իրավ վոր, մնում ե ազգաբնակչութեան կոռուպերացման խնդիրը: Յեւ յեթե ազգաբնակչութեան ամենաշատ մասը կոռուպերացման յենթարկի ինքն իրան, ապա կիրականանա ու իր նպատակին կը հասնի այն սոցիալիզմը, վորն առաջներում որինակ ծաղրանքի ժպիտ ե արհամարական վերաբերմունքի յեր արժանանում...» Մեր սիրելի առաջնորդի այս խոսքերը մենք պետք ե շատ լավ հիշենք: Նրանք իզուր էն ասված: Կոռուպերացիայի մեջ միանալ, նշանակում է ոգուտներ ել տալ իրեն ե ուրիշներին: Հենց դեպի այդ միութեանը պիտի կանչել ամեն մեկին ու բոլորին: Մենք Ռուսաստանում ունենք յոթ միլլիոն կոռուպերացված ազգաբնակչութեան: Նոր-նոր անդամագրվողների թիվն որեցոր շարունակում ե մեծանալ: Բայց ե տյնպէս

այդ թիվը շատ փոքր թիվ է. պիտի շատացնել այդ թիվը Սպառողական ընկերություն կազմակերպելու համար հարկավոր է առնվազը 50 հոգի: Մեր կոոպերատիվների անդամների թիվը սովորաբար ավելի բարձր է: Պիտի այնպես անել, վոր կոոպերատիվին անդամագրվի ամբողջ ազգաբնակչությունը կամ համեմատյան դեպս, ամեն մի տնտեսությունից կամ բանվորական ընտանիքից մի հոգի: Միայն այն դեպքում, յեթե բոլորը կոոպերացիայի մեջ կլինեն, կարելի չէ ասել, վոր գործն ամուրվոտքերի վրա կկանգնի: Կոոպերացիայի ոգուտ հասկացող ամեն մի մարդ պետք է այդ մասին խոսի յուրաքանչյուրի հետ և առաջին հերթին իր հարեանի հետ: Հարեանն ել կը խոսի մի յերկրորդի հետ և այսպես կոոպերացիայի մասին ամեն վոք հասկացողություն կունենա: Յեվ այսպես պետք է անդադար շարունակել: Ասելուց-խոսելուց չպետք է վախենալ, չպետք է քաշվել: Ամեն գործ դժվարություն է սկսվում, բայց տեսնում ես վերջը կարգի ընկավ: Դյուզի համփաններն ու գուքանչիները կոոպերատիվի դեմ իսկուշյան արշավանք են սկսելու: Սպառողական խանութը նրանց ձեռնառու չէ, այդ ամեն մեկը լավ եք հասկանում: Այս վերջին տարին նրանք մի քիչ յետ են յեկել, ուժեղացել են: Առեվտուրից կարողացել են ելի մի քանի կապիկ հետգցել և հարստացել են: Տունն ել են նորոգել, մի նոր գույգ լծկան ել գնել: Մի քանիսն ել աննկատելի կերպով սերմացու կամ փող է ավել մինչև նոր հունձը: Մի խոսքով, կարծես թե հին շղթաներով ուղում են գյուղը կապկպել: Ի հարկե, խանութպանին ձեռնառու չէ սպառողական խանութը. այդ նշանակում է դյուզացուն շղթաներից ազատել: Հենց այդ է պատճառը, վոր խանութպանը կոոպերատիվի դեմ ուժեղ քսրող է տալիս, այս ու այն անկյունում խոսք ու զրույց է անում: Քանի այդ այդպես է, քանի բանը դրան է հասնում, պիտի խնդիրը պարզ դնել և գյուղացիներին ճշմարտությունը պարզել: Հարկավոր է ընդհանուր ժողով հրավիրել և կոոպերացիայի գործերը հասարակության ընտելությանը դնել: Միացած ուժերով այդ բոլոր զրույցներն ու բամբասանքներն ի հարկե կլքվեն... Չարեղուններն այլևս խոսք ու զրույցից ձեռք կը քաշեն:

Կոոպերատիվի անդամների ժողովները պետք է ընդհանրապես հաճախ հավաքել: Ժողովներում մեկ-մեկու հասկանալը և ամեն մի թյուրիմացությունը պարզելն ավելի չէ հեշտ: Ավելի լավ է յերես-յերեսի իրար քննադատել, իրար հայտնել, վերջում իրար կը հասկանանք և մի կոոպերատիվ ընտանիք կը դառնանք: Քաշվել, տանը նստել, ասել թե, ինչ իմ գործս է կոոպերա-

տիվը, չարանալ՝ չիմանալով թե ո՞ւմ վրա—այս բոլորը վոչ մի կոռույեկ չարժե։ Ամեն ինչ ժողովում պետք է ասել։ Բացի այս— շատ լավ կլինի, յեթե վարչության ժողովները դո՛ւրաց լինեն և այնտեղ հրավիրվին կոռույեռատիվի ավելի խելքը գլխին անդամները։ Ընդհանուր խորհուրդով ամեն ինչ ավելի լավ կարելի չի անել և, բացի այդ, ընդհանուր դործին ավելի շատ անպաճախելի կլծվեն։

Կոռույեռատիվի նոր անդամներ գրավելու համար շատ լավ է, յեթե ընդհանուր ժողովներ, գյուղական հավաքույթներ շուտ-շուտ կազմակերպվեն։ Շուտ-շուտ ղեկուցումներ արվեն կոռույեռատիվի գործունեյության և կոռույեռացիայի մասին—սրանից գործին շատ ոգուտ կգա։ Ավելի լավ է, յեթե այդ ժողովներին ու հավաքույթներին հրավիրեն խոսելու կոռույեռատիվ միության հրահանգչին կամ մի այլ յեկվոր մարդու։ Գյուղացին յուրայիններին ավելի քիչ է հավատում, քան յեկվոր մարդկանց։ Այդպիսի ժողովներում պետք է կոռույեռատիվի անդամագրութուն բանալ։

Շատ տեղերում կոռույեռացիայի զարգացման համար կոռույեռատիվներին կից ստեղծվում են հասկացող ու բանիմաց մարդկանցից հանձնաժողովներ, վորոնց նպատակն է աջակցել կոռույեռատիվի զարգացման գործին։ Այդ հանձնաժողովները վարչությանը մեծ ոգուտ են տալիս և պարզաբանում ու բացատրում են կոռույեռացիայի նպատակը, զրույցներ ու դասախոսություններ են սարքում։ Հանձնաժողովի ամեն մի անդամ իր վրա յե առնում վորոշ շրջան՝ մի 50-100 տուն։ Այդ շրջանում նա գործում է, կոռույեռացիայի մասին զրույցներ է անում, անդամներ է ընդունում, վարչության անելիքներին հետ է ծանուցացնում։

Կոռույեռատիվ թերթեր ու լրագիրներ ստանալն էլ շատ ոգուտակար է։ Վարչության կամ կոռույեռատիվի անդամներից մեկը բարձր ձայնով կարդում է այդ թերթերը բոլորի համար, վորից հետո մտքերի փոխանակութուն է սկսվում, ծանոթանում են կոռույեռացիայի ուրիշ տեղերում արած աշխատանքներին, քննում են, թե նման նոր գործերով տեղի կոռույեռատիվը կարո՞ղ է զբաղվել և այլն։

Ահա այս կերպ կոռույեռատիվի անդամների թիվը քանի գնում, շատանում և Ընկերության ընդհանուր անդամագրութունը կամ ինչպես ասում են—ընդհանուր կոռույեռացումը. դա մի հիմնական ու անհետաձգելի անելիքն է թե գյուղում, թե քաղաքում։ Շատ անդամներ ունենալ. դա նշանակում է հաջողությամբ տոնել կոռույեռացիայի ընդհանուր շինարարությունը։

III. ԱՄԵՆ ՎՈՒՐ ՊԻՏԻ ՀԱՎԱՏԱՐԻՄ ԼԻՆԻ ԻՐ ԿՈՈՊԵ- ՐԱՏԻՎԻՆ ՅԵՎ ՇԱՅԱՑՆԻ ՆՐԱ ԿԱՊԻՏԱԼԸ

Ապագողական ընկերություն հաջողությունը կախում ունի նաև յուր անդամների հավատարիմ լինելուց: Զորքերի հրամանատարը միշտ թույլ է, յեթե նրա զորքերի մեջ միաբանություն չկա: Այդպիսի զորքը վոչ մի հաղթություն չի կարող տանել թշնամու դեմ: Այդպես է նաև կոոպերատիվի գործը: Ամեն ինչ կախված է նրա անդամների միությունից և նրանց կոոպերատիվի հետ կապված լինելուց, իսկ այս միությունը շատ է հարկավոր, քանի մենք կովի յենք բռնակալու մասնավոր կապիտալի հետ, վոր շատ կոոպերատիվներից ավելի յե ուժեղ: Կոոպերատիվին հավատարիմ լինել, նշանակում է նրան միջոցներ տալ, նրանից ապրանքներ գնել և նրա միջոցով իր տնտեսությունն արդյունքները վաճառքի հանել:

Միջոցները առաջին հերթին պիտի կոոպերատիվին անդամագրվածներից հավաքել՝ առանց այդ միջոցների վոչ մի կոոպերատիվ չի կարող աշխատել:

Ինչ ճանապարհներով են հավաքվում այդ միջոցները: Նախ յեվ առաջ փայլավճարեցով: Փայլավճարն ամեն տեղ միևնույնը չէ: Այդ կախված է կոոպերատիվի անդամների գրությունից չքավոր լինելուց, գյուղացու հաջող հնձից և ուրիշ շատ պատճառներից: Յիվ նայած դրան, փայլավճարը կարող է մի ուրիշուց մինչև հինգ ուրիշի լինել: Զպետք է շատ մեծ փայլավճար վորոշել, վորովհետև դրանով մենք կարող ենք կոոպերատիվի գոները փակել չքավոր գյուղացու: Նույն իսկ միջակի առաջ: Ավելի լավ է թույլ տալ, վոր ունեցողները մի քանի փայլավճարներու իրավունք ունենան: Իսկ այդ թույլատրելի յե: Բարձր փայլավճարը յերբեմն կոոպերատիվից հեռացնում է անապահով գյուղացիներին:

Մյուս միջոցը—անդամների կողմից կոոպերատիվին ավանսներ (կանխավճար) մացներն է՝ ապրանքներ գնելու համար, կամ այսպես ասած—կոոպերատիվին հատուկ դու մարներ տալը (վորոշ «նպատակի» համար)—տնտեսություն համար այս կամ այն առարկան, գործիքը գնելու նպատակով և այլն: Կոոպերատիվի ընդհանուր ժողովը կամ վարչությունն իրենց վորոշմամբ բոլոր անդամներին հայտարարում են, վոր կոոպերատիվը կանխավճարներն է ընդունում վորոշ ապրանքներ գնելու համար: Այդ կանխավճարների չափը ևս զանազան կարող է լինել՝ նայած թե տարվա վճիր ժամանակին է հավաքվում, ինչի

համար և այլն: Համաքած փողով վարչությունը հարկավոր ապրանքը գնում և և բաժանում անդամների մեջ՝ համապատասխան ամեն մեկի մտքած գումարին:

Վորոշ «նպատակով» հավաքվող գումարը համարյա թե նույնն է: Այս դեպքում միայն փող մտցնողը սկզբից ելիթ հայտնում է, թե իր փողով կոոպերատիվն ինչ է գնելու: — որինակ, գերանդի, գութան, կոշիկներ, շուր և այլն:

Վորպեսզի կոոպերատիվին հավատան՝ շատ կարեոր է, վոր վարչությունը հաճախակի հաշիվ տա կոոպերատիվի անդամներին հասարակական գործի զբաղման ու շրջանառության մասին: Այս դեպքում միշտ հնարավոր է լինում փայավճարներն ավելացնելու խնդիր ել գնել:

Յեթե սպառողական կոոպերատիվը մեծ կապիտալ ունի՝ այդ նշանակում է, վոր նա ուժեղ ու առողջ է: Այս դեպքում կարելի չէ կողմնակի տեղերից ել պարտք ստանալ և կոոպերատիվի շրջանառության միջոցները կրկնապատկել. ժողովրդական տուածը դուր չի ասում, թե փողը փող է բերում: Յենթադրվում է սպառողական ընկերությունների համար յերկար ժամանակով բաց թողնել հատուկ վարկ: Այս վարկը տրվելու չէ՝ կոոպերատիվների կապիտալին նայած: Որինակ եջմիածնի կոոպերատիվն յեթե փայավճարային կապիտալը հասցրել է 1000 ոտրլու և մի ուրիշն որինակ նորագավիթ գյուղինը, միայն 100 ոտրլի յե, ի հարկե, նրանց ստացած վարկն էլ տարբեր է լինելու: Այստեղից շատ պարզ է, վոր պիտի ամեն միջոց գործադրել, վոր կոոպերատիվի սեփական ու փայավճարային կապիտալները մեծացնվի:

Լավ փայավճարային կապիտալը հնարավորութուն կտա նաև բանկերից և պետական հիմնարկություններից վարկ ստանալու: Ահա թե ինչու պիտի այս հարցին ամենաալուրջ ուշադրութուն դարձնել: Առանց միջոցների գործ չի կարելի անել:

IV ԻՆՉՊԵՍ ՊԻՏԻ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԽԱՆՈՒԹ ՀԻՄՆԵԼ

Կոոպերատիվի այն անդամը, վոր շատ խոտում է, բայց ապրանք է առնում մասնավոր խանութից, վատ կոոպերատոր է: Այսպիսով չի կարելի մասնավոր կապիտալի դեմ կռվել: Պիտի աշխատել, վոր ընտանիքում ինչ վոր հարկավոր է, գնվի կոոպերատիվից: Ի հարկե խոսքով ու քարոզով չէ, վոր մենք զբաղ հասնելու յենք, այլ կոոպերատիվի գործերը լավ հիմքերի վրա դնելով: Ի՞նչ է հարկավոր դրա համար:

Ամենից առաջ յերկու խոսք մեր խանութների սարգ ու կարգի մասին: Մենք այս բանին շատ քիչ ենք ուշք դարձնում, չնայած վոր հաճախ դրանից և կախված գործի հաջողությունը: Մենք մասնավոր խանութպանից շատ բան պիտի սովորենք. պիտի նրանից ընդունենք այն բոլորն, ինչով նա գնորդներին գրավում է. ֆնացածը գործը ցույց կտա և ամենորայ աշխատանքը կսովորեցնի. ի հարկէ, մասնավոր խանութպանից պիտի սովորել միայն այն, ինչ վոր ոգտակար է մեր գործի համար:

Խանութը ի՞նչ տեղ բանալ: Մենք յերկու ծայրահեղությունների մեջ ենք ընկնում. կամ այնպիսի մի հեռու, հեռ ընկած անկյուն ենք ընկնում, վոր մեզ գտնելը դժվար է, կամ թե մի կենտրոն ենք ընտրում, ուր կոոպերատիվի բանվոր ու գյուղացի անդամները հազիվ են լինում: Թե մեկ, թե մյուս գեպքում մենք մոռանում ենք կոոպերատիվի անդամների շահերը:

Իսկ մենք հենց դրան պիտի ուշք դարձնենք: Խանութը պիտի բանալ այնտեղ, ուր ապրում է կոոպերատիվ անդամների մեծ մասը: Եյս կանոնից մենք յերբեք չպիտի շեղվենք: Բանվորական շրջաններում խանութը պիտի գործարանին ու արհեստանոցին մոտիկ լինի, վոր բանվորն աշխատանքի գալիս կամ վերադառնալիս կարողանա կոոպերատիվից ոգտվել: Գյուղերում խանութի տեղը պիտի հրապարակին (բազարին) մոտ լինի, կամ ավելի լավ է հենց բազարում: Այստեղ է գյուղի առևտրի կենտրոնը: Այստեղ կարելի չէ հեշտությամբ համեմատել մասնավոր խանութի ու կոոպերատիվի ապրանքների գինը և չափել դրանով կոոպերացիայի ոգուտը:

Խանութի մեծությունը պիտի համապատասխանի առևտրի մեծությանը: Միշտ կարելի չէ վորոշել, թե խանութում ինչքան գնորդներ են լինելու, ինչ առ ու ծախս, ինչ շրջանառություն: Այնպես պետք է անել, վոր խանութում նեղվացք չլինի և գնորդներն յերկար հերթի չսպասեն: Խանութում պիտի հարմարություն ունենալ ապրանքի մի փոքր պահեստ ստեղծելու և տեղավորելու այն բոլոր ապրանքների տեսակները, վորոնք կոոպերատիվում ծախվում են:

Խանութը խոնավ չպիտի լինի, թե չէ ապրանքները կարող են փչանալ: Ամեն մեկը գիտե, թե այս մասին ինչքան դժգոհություններ են լինում մեզ մոտ: Խանութը պիտի լուսավոր լինի, խանութ մտնելու, դուրս գալու դռները պիտի լայն ու ընդարձակ լինեն: Խանութի հետեւում լավ կլինի, յեթե աւանանք մի պահեստ (ամբար) ապրանքների պաշարը, արկղ-

ներ և այլ ավելնորդ բաներ պահելու համար: Ապրանքները այնպես պիտի պահել, վոր մեկը մյուսից չըլնաավեն: որինակ նավթը շաքարի հետ, սապոնը ալյուրի կողքին և այլն: Չոր ու թաց ապրանքները նույնպես չի կարելի կողք-կողքի դնել:— կարող են անխուսափելի վնասներ առաջ գալ:

Շատ լավ կըլինի, վոր հենց կոոպերատիվի կողքին վարչության համար հատուկ սենյակ լինի: Այդպես շատ լավ և վարչությունը գործին մոտիկ լինելու համար:

Արտաքին տեսքով կոոպերատիվը չպիտի առանձին շքեղության ձգտի: Բանը շքեղությունը չի: Բանը նրանումն է, թե կոոպերատիվում ինչ կա, մեծ ցուցանակների կարիք չկա: Ավելի լավ է ուշք դարձնել խանութի ներքին սարդ ու կարգին: Խանութի պատահաններում պիտի ցուցադրվեն ծախվող ապրանքների տեսակները: Ամեն ինչից պետք է յերեվա, վոր այդ գործը սիրում են, նրա վրան մտածող կա: Թանգարժեք պատկերներից ավելի լավ է ունենալ կոոպերացիայի մասին հրատարակված պատկերներ (պլակատներ): Ամենքին համար նկատելի տեղում պիտի կախված լինեն ապրանքների գները: Ամսական հաշիվները, կոպերատիվի գործերի դրությունը պիտի նույնպես ցուցադրվի խանութի հաճախորդներին: Ամենազրախվորը պիտի մաքրության վրա ուշք դարձնել: Մենք շատ հաճախ ենք այս մասին մոռանում: Շատ անգամ մեր խանութները կեղտոտ են և հենց դրանից գյուղացին ու բանվորը փախչում են:

Վերջին ժամանակներս հաճախ են ցույց տալիս, վոր սպառողական խանութում բոլոր ապրանքները իրար վրա յեն թափվում: շաքարը նավթի կողքին, սապոնը յուղի, ալյուրը կեղտոտ արկղներում կամ ջվալներում, իսկ խանութի ապրանքները բոլորվին չեն յերեվում և գնողը չըզիտե ինչպես ջուկի իրեն հարկավոր ապրանքը: Այս բոլոր պակասությունների պիտի վերջ տալ:

Գործը այս կերպ դնելուց հետո պետք է ուշք դարձնել նաև այն ապրանքների ընտրության վրա, վորոնցով կոոպերատիվը առ ու ծախս է անելու: Մենք հաճախ շատ բանի հետեվից ենք ընկնում միանգամից: Ուղում ենք, վոր մեր խանութում ամեն ինչ ծախել կարողանանք: Հետևանքն այն է լինում, վոր մենք չենք կարողանում ամենաանհրաժեշտը ունենալ: Ընդհակառակը՝ գյուղական խանութում լինում են կոշիկի ներկ, ժապավեն կամ անուշահոտ ջրեր (դուխիներ): Այս կերպ առևտուր անելուց վճռականորեն պիտի հրաժարվեն մանավանդ նոր կոո-

պերատիվները: Խանութում պիտի ծախվի միայն այն ապրանքը, վոր հարկավոր է բանվորներին ու գյուղացիներին: Առաջին հերթին կոոպերատիվում պիտի լինի աղ, նավթ, շաքար, ալյուր, բրինձ, յուղ, լուցկի, սապոն: Ապա նաև թեյ, պղպեղ, սուրճ և այլն: Շռայլության առարկաներ բոլորովին չպիտի ծախվի: Պիտի վերջ տալ ու փակել այն բոլոր խանութները, վորտեղ ծախվում են ամեն ինչ (ունիվերսալ խանութ): Ապրանքների տեսակները պիտի սակավաթիվ լինեն: Բայց միաժամանակ ամենալավ հատկությամբ: Պիտի լավ հետևել, թե տեղացիք ինչ ապրանքի յեն սովոր. այս մասին պետք է հայտնել կոոպերատիվի միությանը կամ պետական առևտրի վարչությանը, վոր նրանք այդ ապրանքների պատրաստման մասին մտածեն: Այս մանր հարցերում շատ կարեկվոր են զգուշությունը և ուշադրությունը: Ապրանքը լավը չէ կամ գնորդների ճաշակովը չէ—նա ամբողջ ամիսներով խանութում ընկած է մնալու, չէ ծախվելու, քիչ դրա հետևանքով կոոպերատիվի կապիտալը քնելու յե, փոխանակ շրջանառության մեջ լինելու:

Այդ մի քանի ապրանքների առ ու ծախսի մեջ կոոպերատիվի վարչությունը պիտի մասնագետ դառնա: Ուրիշ խոսքով ասած՝ պիտի այդ ապրանքները լավ ճանաչել ու գնել: Պիտի այնպես անել, վոր սպառողական խանութը տեր դառնա այդ շրջանի շուկային: Յեվ հենց վոր այդ ապրանքների առ ու ծախսը լավանա, հենց վոր տեսանք շրջանի բանվորն ու գյուղացին այդ ապրանքները յուր կոոպերատիվումն է սովորել գնել, կարելի յե ապրանքների նոր-նոր տեսակներ ևս վաճառել: Այս դեպքում շտապել բոլորվին հարկավոր չի. աստիճանաբար, կուսաց-կամաց կարելի յե սկսել ամանեղենի առևտուր, մի քիչ հետո՝ յերկաթեղեն, (մեխ, նալ և այլն) և յերբ այս բոլորին սովորեն, հետո, միայն կրկին ավելացնել կոոպերատիվների ապրանքների տեսակները:

Շատ անգամ մեր կոոպերատիվներին մեծ քանակությամբ և շատ ձեռնառու պայմաններով առաջարկվում են զանազան ապրանքներ: Յեվ թվում է, շատ լավ է մեծ քանակությամբ ու ձեռնառու այդ գնումները կատարել: Բայց այսպիսի դեպքում յերկար ժամանակով պայմանագիր կապելը շատ վտանգավոր քան է: Լավ է ապրանքները գնել շուտ-շուտ և փոքր չափով, շուտ վաճառելու հույսով, քան թե կոոպերատիվի բոլոր միջոցները գնել մի ապրանքի մեջ, վորը դանդաղ ու դժվար է ծախվելու: Պարտքերը ժամանակին տալու մասին կոոպերատիվ

վարչութիւնը պիտի շարունակ հոգ տանի: Դրանով կոոպերատիվի սնունդը և վարկունակութիւնը բարձրանում է, նրան շիտակ ու աղնիվ առևտրական են համարում: Իսկ մեր խորհրդային յերկրի առևմտրական՝ կոոպերատիվի համար դա շատ կարևոր է: Հին կոոպերատորները գործը լավ էյին տանում—և նրանց կապիտալը տարեկան 10-15 տոկոս շրջում էր, այժմ մենք 6-8 տոկոս ենք պտտեցնում մեր կապիտալը: Մասնավոր խանութպանը ավելի շատ անգամ է շրջանառութեան մեջ դնում յուր հիմնական կապիտալը: Իրա համար է, վոր պետք է ծանր ու մեծ գնումներ չանել, այլ աշխատել փոքր միջոցներով մեծ գործ անել:

Կարելի չէ ի հարկէ մեծ քանակութեամբ ապրանքներ վերցնել սպառելու, ծախելու համար, սակայն վոչ կանխիկ փողով, այլ, ինչպէս ասվում է, կոմիսիայով: Որինակ, մի վորէն պետական պահեստից կամ կոոպերատիվ միութիւնից մեծ քանակութեամբ ապրանք է վերցնվում, ինչքան ծախվում է, փողը տրվում է ապրանքատիրոջը:

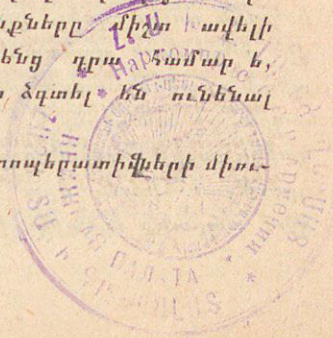
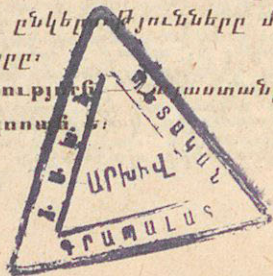
Շատ տեղ այս տեսակ առևտուրը լավ հետևանքներ է տվել կոոպերացիային. պիտի ամեն տեղ փորձել: Մասնավանդ այդ հարկավոր է այնտեղ, վորտեղ տարվա վորոշ յեղանակին մեծաքանակ գնումներ են կատարվում:

V. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԳՆՈՒՄԸ ՎՈՐՏԵՂ ՅԵՎ ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՏԱՐԵԼ

Ապրանքները պետք է գնել այն միութեան մեջ, վորին կոոպերատիվն անգամագրված է: Միութիւնը—դա սպառողական ընկերութիւնների կենտրոնն է:

Միութեանից հարկավոր գեպքում կարելի չէ օտանալ նաև խորհուրդներ. այնտեղ վոչ մի խաբիբայութիւն չի կարող լինել: Միութեան նպատակն է ապրանքներ գնել մեծ քանակութեամբ և առաջին ձեռքերից: Միութիւնը այդ ապրանքները կոոպերատիվներին ծախում է շատ չնչին վերադրերերով: Միութեան միջոցով կամ նրա հետ միասին գնած ապրանքները վիճակովի կամ և՛ ման են լինում ու հատկութեամբ լավ: Հենց դրա համար է, վոր սպառողական ընկերութիւնները միշտ ձգտել են ունենալ իրենց միութիւնները:

Ծանոթութիւն: Սպառանի կոոպերատիվների միութիւնը Հայկոտան է:

Բայց կարող ե պատահել, վոր միության պահեստում կոոպերատիվին հարկավոր ապրանքը չկա կամ գնեին ավելի բարձրը են: Այս դեպքում նույն ապրանքը պետք ե փնտրել ուրիշ տեղ, պիտական առևտրական հիմնարկություններում, պետական սինդիկատներում կամ, յեթե դործարանը մոտ ե, դործարաններում: Այսպիսի առևտրական կապ ասին մի կոոպերատիվ կարող ե ունենալ առանց վորևե թույլտվության: Միայն պիտի աշխատել, վոր պետական առևտրական հիմնարկությունները կոոպերատիվներին ապրանք բաց թողնեյին մի քիչ ավելի եժան գնով և ապրանքային վարկը յերկար ժամանակով թույլատրեյին, քան մասնավոր խանութպանին: Մասնավոր ձեռքերից ապրանք առնելուց պիտի խուսա տալ, վորովհետև հենց զբաղով կոոպերատիվը իր թշնամուն ու մրցակիցին մասնավոր կապիտալին—ուժ ե տալիս:

Ապրանքը ապառիկ առնելիս, պիտի ուշադրություն դարձնել պարտքը վճարելու ժամկետներին (սրովին): Ընկերությունը պիտի հատուկ դիրք ունենա, վորի մեջ գրված ե թե նա ում, վորքան և յե՞րբ ե պարտավոր վճարումներ անել: Այսպիսի դործերի մեջ մոռացությունը կամ անզգուշությունը յերբեք թույլատրելի չեն: Ժամանակին չտալ պարտքը—գանշանակում ե սպառողական ընկերությունը դնել շատ վտանգավոր դրության մեջ, նրան մեծ հարված հասցնել: Զշտապահությունը պիտի չմոռացվի, մանավանդ մուրհակային պարտքերի վերաբերմամբ: Մի անգամ անճշտապահ լինելը—տարիներով կոոպերատիվի անունը կոտրում ու նրան վարկ տալուն հետագայում շատ ե խանգարում:

Ապրանքների գնումների ժամանակ այնպես պիտի անել, վոր վերադիր ծախքերը լինեն շատ փոքր: Ավելի լավ կլինի, յեթե պատվերները այնպես պայմանավորվեն, վոր կոոպերատիվը ապրանքներն ստանա յերկաթուղով, (ի հարկե վորտեղ այդ հարմարությունը կա): Պատվերների այս ձևով կատարելը շատ հժան ե նստում կոոպերատիվներին ու քչացնում ե վերադիր ծախքերը: Միայն այսպիսի դեպքերում պիտի շատ ուշադիր լինել, հետևել փաստաթղթերին, ապրանքը կայտրան հասնելուց իսկույն դուրս գրել, վոր յերկաթուղում ավելի ծախսեր չվճարվին ապրանքը պահպանելու համար: Մանավանդ ուշադրություն պիտի դարձնել ապրանքի քաշին, քանակին ու վորակին: Յեթե ապրանքը պակասել ե, փչացել ե, պետք ե տեղն ու տեղը յերկաթուղային արձանագրություն կազմել տալ: Այդ արձանագրության հիման վրա՝ հետագայում կարելի յե յերկաթուղուց կամ ապրանք ուղարկողից փաստները պահանջել:

Ապրանքը կոռպերատիվին հասնելուն պես՝ պիտի տեսակների բաժանել, դարակները վրան սարքել և ստացված հաշիվներով ստուգել. վատ ապրանքների վերաբերմամբ առանձին ցուցակ պետք է կազմել, վոր հետո ապրանքներ ուղարկող հիմնարկությանը տեղեկացվի ու կոռպերատիվի ֆիսաները պահանջվեն:

VI ԱՐԻՍ ՅԵՎ ԻՆՉՊԵՍ ՊԻՏԻ ԾԱԽԵԼ

Ստացված ապրանքները տեսակների բաժանելու և ստուգելու հետ միաժամանակ, կատարվում է ապրանքների գնահատումը, այսինքն այն գների վորոշումը, վորոնցով ծախվելու յին ապրանքները: Այս դեպքում չպիտի մոռանալ, վոր այժմ, յերրանց և կացնվում փողային բարենորոգումը (թղթի փողից մենք անցնում ենք չերվոնեցներին), խիստ կոխկ ենք մղում թանգության դեմ, ապրանքների գները պիտի լինեն մասնավոր խանութների միջին-շուկային գներից: Ինչ ավելի եժան: Նժան գներով վաճառքը միանգամից կոռպերատիվի ոգտին և խոսում և ի վնաս մասնավոր խանութպանի:

Այս հիժան վրա յերբեք ապրանքներին բարձր գներ չպետք է նշանակել: Կոռպերացիայի նպատակն է վոչ թե աշխատանքը, վաստակը, այլ սպառողներին ձեռնտու գներով ապրանք մատակարարելը, վորի հետևանքում սպառողը մի քանի կոպեկ տնտեսում է, հետ և գցում: Հենց դրա համար է, վոր մենք վերևում ցույց տվինք, թե ինչքան անհրաժեշտ է, վոր կոռպերատիվը պետական հիմնարկություններին այս կամ այն արտոնությունը տա: Այս կերպ միայն կոռպերատիվը կկարողանա ապրանքների գները վորոշ սատիճանի վրա պահել:

Ինքն ըստ ինքյան հասկանալի յն, հենց վոր մասնավոր խանութպանը իմացավ կոռպերատիվի գները, նա ևս ստիպված պիտի լինի յուր ապրանքների գները ցածրացնել, հակառակ դեպքում նրա մոտ վոչ մի գնորդ չի գնա: Այսպիսի յերևույթ հենց հիժա շատ տեղերում նկատվում է: Հաճախ է պատահում, վոր կոռպերատիվում մի վարեն ապրանք քչանալուց կամ վերջանալուց, խանութպանը իսկույն այդպիսի ապրանքի գինը բարձրացնում է և սկսում է թալանել աշխատավորի վերջին կոպեկը: Հենց այդ պատճառով կոռպերատիվի վարչությունը պիտի խիստ հետևի շուկայի գներին, ապրանքների պահանջին և դրա համապատասխան փոփոխի յուր խանութի գները: Միայն թե այդ բոլորը իր ժամանակին պիտի անպատճառ անց կացնել հաշվապահական գրքերով:

Ապրանքի գնահատման ու ծախելու ժամանակ չպիտի մոռանալ ելի մի կանոն, վոր այժմ խիստ կերպով պահանջում է մեր կառավարութիւնը—գա ապրանքների ծախու գները հայտարարելն եւ Ամեն մի գնորդ խանութ մտնելուց պիտի տեսնի այդ գները: Բացի այդ՝ լավ կըլինի խանութում կախել հատուկ մի ցուցակ, վորի մեջ ցույց տված լինեն թե կոռպերատիվում ինչ ապրանքներ կան և ի՞նչ գներով են ծախվում: Ամեն մեկը այդ կտեսնի ու կհամոզվի, վոր կոռպերատիվում գործը ազնվութեամբ եւ տարվում՝ լավ կմտածի ու հետո միայն ապրանք կառնի: Սա մի շատ կարևոր հանգամանք է, վոր պետք է յերբեք մոռացութեան չտալ:

Ապառողական խանութը պիտի գլխավորապէս յուր անդամների մասին մտածի ու նրանց կարիքներին ծառայի: Ամեն մեկին ապրանք ծախելուց պիտի խույս տալ: Շատ անգամ հարցնում են, թե ինչպէս վարվել նրանց հետ, վորոնք կոռպերատիվին անդամ չեն. կարելի՞ չէ արդոք, վոր կոռպերատիվը յուր անդամներին ապրանք ծախի ցածր գներով, իսկ կողմնակի անձանց ավելի բարձր գներով: Այս հարցին մենք կարճ կը պատասխանենք.—այո, կարելի չէ:

Ի հարկէ, փայլավճարը մեծ գումար չէ, բայց ամեն վոր չի կարողանում այն մացնել: Այս գեպըում պիտի կանոն դնել, վոր անդամին ու կողմնակիներին ծախվող ապրանքների գների տարբերութիւնը կամաց-կամաց չքավորների փայերի հաշվին գրվի: Այս կերպ մենք չըքավորներին ևս հնարավորութիւն կտանք կոռպերատիվին անդամագրվելու:

Կոռպերատիվի անդամներին վոչ միայն գների տարբերութեամբ պիտի ապրանք ծախել, ալ և վարչութիւնը անդամներին ուրիշ արտոնութիւններ կարող է տալ. կարող է ապրանքները ծախել կոռպերատիվի անդամներին հերթից դուրս, վորոշ ապրանքներ միայն անդամներին կարելի չէ ծախել: Ուրիշ խոսքով ասած՝ ամեն վոր պիտի զգա, վոր կոռպերատիվին անդամ լինելը շատ ձեռնտու չէ:

VII. ԻՆՉՊԵՍ ՎԵՐԱԲԵՐՎԵԼ ԳՆՈՐԴՆԵՐԻՆ

Շատ են խոսում, վոր կոռպերատիվում գնորդների հետ վատ են վերաբերվում: «Այ, մի համեմատեցեք մասնավոր խանութը և կոռպերատիվը» — խում ես համարյա ամեն ուր: Մասնավոր խանութում գնորդի հետ վարվել գիտեն, քաղաքավարի և ուշադիր են, հայհոյանք չկա: Իսկ սպառողական խանութում

(ի հարկե վոչ բոլոր) վերաբերմունքը պաշտոնական է, կարծես, չինովնիկական, մասնավանդ դեպի չքավորները. չի նկատվում, վոր դեպի կոոպերացիան նոր—նոր համակրողներ քաշելու շահագրգռվածութիւն կա: Դրա հետեանքն այն է լինում, վոր շատ հաճախ կոոպերատիվի կողքից անցնում են, բայց այնտեղ չեն մտնում: Մասնավոր չարչին խարում է թե կշեռքում, թե չափի մեջ, բայց վարվեցողութիւն ունի. ի հարկե, այդ բանը գնորդին շատ թանգ է նստում, բայց գնորդը նրա մոտ է գնում—քաղցր խոսքը ամեն ինչից թանգ արժէ: Հենց այդ պատճառով էլ ծառայող հրավիրելիս պիտի շատ ուշադիր լինել, թե կոոպերատիվի ծառայողը ինչպիսին է լինելու:

Ծառայող հրավիրելիս պիտի պայման կապել, վորի մեջ տսված է նաե քաղաքավարի ու լավ վերաբերմունքի մասին: Բացի այդ, յուրաքանչյուր ծառայող պարտավոր է նոր գնորդներ ու անգամներ զրավել կոոպերատիվի համար:

Յեթե այս պայմանները չեն կատարվում, պայմանագիրը խախտվում է և հրավիրվում է նոր ծառայող: Յեթե ծառայողների թիվը շատ է, կապվում է հավաքական (խմբական) պայմանագիր: Լավ է, յեթե այս գործին մասնակցի արհեստակցական միութիւնը:

Ծառայողներին դատարարակելը մեծ բան է կոոպերատիվի լավ ծառայողը գործի հոգին է: Նրանից է կախված գործի լավանալը, լավ ծառայողի անունը կոոպերատիվի անունը բարձրացնում է, վատ ծառայողինն՝ ընդհակառակը: Շատ պետք է զգուշ լինել հին առևտրականներին ծառայութեան կանչելիս: Հարյուր այսպիսի ծառայողներեց՝ իննսուն հինգը վատ են դուրս գալիս: Կամ այսպիսիներին պիտի խիստ հետեւ կամ բոլորովին չպետք է հրավիրել: Շատ է պատահել, վոր այսպիսի մեկը մի տարի կոոպերատիվում ծառայելուց հետո իր խանութն է բաց անում: Ավելի լավ է այսպիսի մասնագետի տեղ հրավիրել տեղացի մի անհատի կամ գյուղացու: Գործին նա կհարմարվի, կսովորի, բայց վերջում շատ ոգտակար կլինի: Այսպիսի ծառայողը կոոպերատիվի շահերին հավատարիմ կծառայի:

Յեթե վերևում բերված բոլոր խորհուրդները կատարվեն, կոոպերատիվը անկասկած առաջ կգնա: Հետո ամեն ինչ ինքնիրան լավ կգնա: Կոոպերատիվը յուր գործերում չպիտի մոռանա յուր յերկու գլխավոր նպատակները: Առաջինը՝ յուր շրջանի բոլոր բանվորներին ու գյուղացիներին համախմբել կոոպերատիվի շուրջը, և յերկրորդ անխնա կռիվ մղել մասնավոր առևերի հետ, մինչև նրա վերջնական վոչնչանալը: Կոոպերացիան

պիտի բոլոր առեւտուրը յուր ձեռքն առնի: Այժմ, յերբ զնգան փող ունենք և թանգության դեմ կռվելու անհետաձգելի պահանջ՝ այդ յերկու նպատակները պիտի իրականացնուին և ամեն միջոց պիտի դրա համար գործադրվի: Ի հարկե, այս բոլորը կոոպերացիան մենակ չե անելու: Պետք է գործին մասնակցեն գյուղական խորհուրդները, կոմբլիշները և պրոֆմիությունները: Այսպես համախմբված, միացած կռիվը ավելի հեշտ է և հաղթանակը ավելի ապահովված: Մասնավանդ այդ կռվին գիտակից մասնակցություն պետք է ունենան կոոպերատիվի անդամները: Յեթե վերջիններս միաբանվեն և մասնավոր խանութպանից ապրանք չառնեն—գործն ինքնին արդեն վերջացած է և կոոպերացիան հաղթող է: Բոլորը կոոպերատիվի գնորդներ կդառնան շատ կարճ ժամանակում:

VIII. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԹԵՐԲՆԵՐԻ ՎԱՃԱՌԲՆ ԻՆՉ-ՊԵՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ*)

Մենք գիտենք, Վոր սպառողական ընկերությունը բացի յուր անդամներին զանազան ապրանքներ մատակարարելուց՝ զբաղվում ենաւ այլ, յուր անդամների տնտեսության համար շատ կարեւոր, աշխատանքներով: Այդ աշխատանքներից ամենակարեւորն է գյուղի աշխատավորության արտադրած զանազան մթերքների (բամբակի, խաղողի, յուղի, պանրի, ձվերի և այլն) զբնուծը:

Ամենքին հայտնի չէ, Վոր գյուղացին յուր մթերքները պատահաբար ծախելով, շատ հաճախ ընկնելու յե բաղադրի վաճառականի ձեռքը, և միշտ ստիպված է հժան գներ ստանալ յուր արտադրած մթերքների համար: Ամեն տարի մեր գյուղացիությունը տասնյակ հազարներ է կորցնում յուր անկազմակերպ լինելու պատճառով և քանի այդ դրությունը շարունակվի՝ մեր գյուղացու աշխատանքի մեծ մասը վաճելիլու յեն մասնավոր վաճառականն ու չարչին:

Ինչպես վերջ տալ և ռվ կարող և վերջ տալ այս յերեւութին: Անշուշտ կոոպերատիվ ընկերությունները:

Դրա համար կոոպերատիվի վարչությունը հատուկ վորոշումով պայման է կապում կոոպերատիվ միության կենտրոնի կամ

*) Բնագրի մեջ միայն գյուղացու արտադրած հացամթերքների մասին է խոսված: Մենք կարեւոր համարեցինք այս գլուխը հարմարեցնել Հայաստանի տնտեսական կյանքին և ինքնուրույն խմբագրել: Թառոթ. Թարգմ.:

վորեն բանիլի կամ վորեն պետական որգանի հետ՝ նրա համար գյուղական այս կամ այն մթերքի այս կամ այն քանակութիւնը պատրաստելու նպատակով։ Պայմանի մեջ պիտի նախատեսնել բոլոր հանգամանքները, վորոշել պատրաստվելիք ապրանքի գինը պատրաստելու և մատակարարման ժամանակը և այլն։ Ի հաշիվ այդ պայմանագրով պատրաստվելիք ապրանքի արժեքի՝ պատվիրողը մտցնում և կոտպերատիվի գանձարկը մի վորոշ գումար, վորը կոտպերատիվի վարչութիւնը յուր հերթին բաժանում է գյուղացիներին։ Վերջիններս աստիճանաբար, պայմանագրով նախատեսնված ժամանակում, կոտպերատիվին են հանձնում իրանց պատրաստած մթերքները։ Վերջնական հաշիվը կոտպերատիվի հետ ամեն մի գյուղացի վերջացնում է, հենց վոր կոտպերատիվը լրիվ կատարում է պայմանագրի համաձայն յուր ընդունած պատվերը։

Այսպիսով գյուղացին մի կողմից ազատվում է յուր մթերքները հեժան ծախելու մշտական յերևութից, մյուս կողմից նա ոգնում է կոտպերատիվի ամրանալուն։ Մասնավոր չարչին ու վաճառականն էլ կազմակերպված և կոտպերացած գյուղացուն բնականաբար այլ ևս դադարում են մտննալուց։

Ի հարկե, բացի այս՝ գյուղացի արտադրողները իրենց շահերը կարող են շատ ձեւերով պաշտպանել մասնավոր չարչիններից և վաճառականներից։ Բայց այստեղ կանգ առնել մանրամասնութիւնների վրա մենք կարեւոր չենք համարում։ Պիտի միայն մի բան հիշել, վոր կոտպերատիվ ընկերութիւնը կարող է յուր անդամներին ապառել բոլոր տեսակի միջնորդներից ու շահագործողներից։ Դրա համար շատ միջոցներ կան և հարկավոր դեպքում ամեն մի կոտպերատիվ պիտի դիմի իր կոտպերատիվ միութեան հրահանգչին և նրա խորհուրդը հարցնի, նրա աջակցութիւնը ստանա։

IX. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ԳՆՈՒՄԸ ՅԵՎ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ ԲԱՆԿԱՎ ՑՎՈՂ ԿԱՅԱՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐԳՈՒՄԸ

Ներկայումս գյուղացու համար մենակ իր ղեկերովը գյուղատնտեսական գործիքներ (դեռ չենք ասում մեծ-մեծ մեքենաներ) գնելը շատ դժվար է։ Շուկայում, հենց որինակ Հայաստանում, զբանց թիվը շատ քիչ է։

Այս ծանր դրութիւնից յուր անդամներին դուրս բերելու համար, կոտպերատիվը հիմնում է այսպէս կոչված «գործիքներ»

քրահով տվող կայաններ», վորտեղ ամեն տեսակի գյուղատընտեսական գործիքներ և մեքենաներ կան: Գյուղացին կարող և ամենաքիչ վարձով իրեն հարկավոր գործիքը կամ մեքենան ալյուտեղ ստանալ ժամանակավոր ոգտագործման համար: Գործի կազմակերպումը շատ հասարակ է: Պիտի կոոպերատիվի շրջանում պահանջվող և շատերին կարևոր գյուղատնտեսական գործիքներ և մեքենաներ ձեռք բերել և այդ բոլորը հավաքել մի տեղ: Յեւ ապա՝ կոոպերատիվի վարչության մի անդամը հերթով գյուղացիներին բաց է թողնում նրանց հարկավոր գործիքը կամ մեքենան: Որինակ՝ այսօր մի գյուղացու հարկավոր և արոր, մյուսին գութան, յերրորդին հնձող մեքենա և այլն: Հերթով նրանք ստանում են և ձեռքից՝ ձեռք տալիս:

Գյուղերում այսպիսի կայանները շատ մեծ դեր են խաղում: Ձուներ գյուղացիներին նրանք շատ մեծ ոգնություն են ցույց տալիս: Այդ գործն ուրիշ կերպ և կարելի չէ կազմակերպել: Կոոպերատիվի անդամների մի խումբ կազմակերպում են հատուկ մեքենաների գնման հանձնաժողով «կամ սեկցիա»: Դա նույն մեքենաները քրահով տվող կայանն է՝ միայն ավելի փոքր չափով:

Ասենք թի հավաքվում են 10—15 գյուղացիներ, ընդհանուրի համար մեքենաներ գնելու նպատակով: Նրանք կազմակերպում են սպառկոոպերատիվի բաժանմունքը կամ առանձին «սեկցիան» (հանձնաժողովը): Հաշվում են, թի ինչ տնտեսություն ունեն, լ՛նչքան հող, լ՛նչ գյուղատնտեսական գործիքներ են հարկավոր իրենց: Վորքան կարևոր է—այնքան ևլ դնում են: Մեքենաներից ոգտվում են նույն հիմունքներով, ինչպես վոր վերև հիշված կայաններից. ի հարկե առաջին հերթին ոգտվում են այդ կոոպերատիվի կամ խմբակի անդամները:

Այսպիսի խմբավարումները հնարավորություն են տալիս իրենց միջոցներով ձեռք բերելու անհրաժեշտ մեքենաների ամեն տեսակները: Մի տնտեսության համար այդ ամենը ուժից վեր կլինեք. գործի ձեռնտու լինելն այնքան պարզ է, վոր հարկավորություն չկա մանրամասն ապացույցների:

Այսպիսի կայանների կազմակերպումը շատ հաճախ մի այլ ոգուտ էլ է տալիս—դա համայնական վար ու ցանքսերի կազմակերպումն է: Մեքենաների և գործիքների քրահով տվող կայաններում շատ հաճախ անկարելի չէ լինում խուսափել յերկար հերթի սպասելուց:

Այսպիսի դեպքում հասարակական (խմբական) վար ու ցանքսի յեն դիմում: Այս մասին մի պարզ որինակ բերենք: Յենթադը-

րենք, թե մի քսան գյուղացի համախմբվել են: Նրանք բոլորը միասին (սոյ ջոկ-ջոկ) ունեն ձիեր, գութաններ, արորներ, ցանոդ մեքենաներ և 20 առանձին հողաբաժիններ: Այսոր այդ հողամասերից մեկը սկսում են վարել մի գույզ ձիով: Մի հողամասը վերջացնելուց՝ աշխատանքը սկսվում է նույն յերկրորդ, յերրորդ և այլ հողամասերում: Այս կերպ քիչ աշխատող անասուններով և գործիքներով հնարավոր է դառնում բոլոր հողաբաժիններին վար ու ցանքսը վերջացնել: Պարզ է, թե ինչքան ձեռնտու է այս կերպ անտեսություն վարելը:

Իսկ ինչ կլինի, յեթե այդպես չվարվեյին: Մեկը գութան ունի, մյուսը ձի, յերրորդը արոր, չորրորդը ցանոդ մեքենա: Ամեն մեկը առանձին յուր վար ու ցանքսից կամ պիտի հրաժարվի կամ յերկար սպասի, թե յերբ հարեւանի քեֆը կգա և նա կարող կլինի հարևանի գործիքներից կամ անասուններից ոգտվել:

Մենք հասարակական վար ու ցանքի ամենահասարակ ձևերի մասին խոսեցինք: Ամեն ինչ կախված է պայմանից և համաձայնությունից: Կարելի չէ ամբողջ անտեսությունը տանել ընդհանուր ուժերով, մի քանի տեղ այսպիս ել անում են: Չեռք են բերել տրակտորներ, վորոնցով ամբողջ տարի աշխատանքը միանգամից բոլորի համար է կատարվում: Արտասահմանում շատ տեղերի գյուղացիներ վաղուց են վարելու այդ նոր ու լավ ձևերին անցել: Շնորհիվ դրան, նրանք ավելի հաջող հունձ են հավաքում, թեև ավելի քիչ են աշխատանք թափում իրենց գործի վրան: Հայ գյուղացին ել, ժամանակ է, վոր մտածի, թե արդեն ժամանակը հասել է, յերբ ինքն ել այդ կերպ պետք է տանի իր անտեսությունը:

X. ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԹԵՅԱՏՆԵՐ ՅԵՎ ՋԱՇՈՐԱՆՆԵՐ

Խոսելով կոոպերացիայի մասին՝ յերբեք չի կարելի նրա միայլ աշխատանքի մասին մոռանալ: Գյուղում ու քաղաքում բացվել են թեյատներ ու ճաշարաններ, վորոնք մեծ մասամբ մասնավոր մարդկանց են պատկանում: Կոոպերացիան առաջ ել, այժմ ել ձգտել է այդպիսի թեյատներ ու ճաշարաններ բանալ իրենց կից: Այդ գործին այժմ շատ մեծ դարձ պիտի տալ մանավանդ բոնվորական շրջաններում:

Ինչ առավելություն ունին հասարակական ճաշարանը, թեյատունը մասնավորի, տնայինի համեմատությամբ: Մի քանի խոսքով այդ առավելությունները բոլորովին հասկանալի կդառ-

նան. վերցնենք որինակ մի գյուղ կամ բանվորական շրջան 100 տնտեսութիւնից բաղկացած: Ամեն որ հայրուր վառարան եւ վառվում, հարյուր կապոց փայտ պիտի այրվի, հարյուր կաթսա կրակին պիտի դրվի եւ հարյուր, դուցե եւ ավելի, հոգի տարվա մեծ մասը այդ գործով պիտի զբաղված լինեն: Իսկ այդ բոլորի հետեանքում գոնե համեղ ճաշ եւ ստացվում: Վոչ միշտ: Ամեն տանտիրուհի համեղ ճաշ պատրաստել չգիտե: Իսկ յեթե մի ընդհանուր ճաշարան բաց անելու լինենք, միթե այդքան ծախքեր կլինեն, այդքան յեռոնդ կմտնվի, այդքան փայտ կվառվի: Ամենագլխավորն՝ ինչքան աշխատավոր ձեռքեր կադատվեն. իսկ այդ աշխատավոր ձեռքերը մանավանդ վար ու ցանքախ, հունձի ժամանակ ինչքան են հարկավոր: Իսկ բանվորի ընտանիքում: Բանվորի կինը վոչ միայն աշխատանք ունի: Նա առավոտյան վաղ պիտի վեր կենա, վոր կերակուր յեփի: Յեվ ինչքան չարչարանք ու ծանր աշխատանք ունի յեփելը: Միթե հենց այդ աշխատանքի շատութիւնից, հենց այդ մշտական զբաղված լինելուց չե, վոր շատ հաճախ ընտանիքում անհամաձայնութիւններ ու վեճեր են լինում: Ինչքան դժգոհութիւններ, մեղադրանք: Իսկ բանվորի ծանր աշխատանքի որբերն ինչքան ե հարկավոր լավ կերակուրը: Մի վոքե արմտիք, կտրատած սոխ, գազար—այդ մանր բաները կերակրի համեղութիւնն ել են ավելացնում, նրա տնտեսութիւնն ել: Իսկ միթե ամեն մի զբաղված տան, յերը նրա անդամները հազար ու մի գործ ունեն, այդ բոլորին կարողանում են ուշք գարձնել: Վոչ: Յեվ յերը այս բոլորը մտածում ես, այս բոլորն ի նկատի յես առնում, տեսնում ես, վոր հասարակական ճաշարանը շատ հարմար ու ոգտակար:

Սպառնդուպերացիան այս մասին պիտի լուրջ մտածի ե գործի անցնի ե:

Գործը շատ մեծ գործ ե ե ոգտակար: Մասնավոր առետրականներն այդ գործի մեջ շատ մեծ փողեր են աշխատում: Որինակ Մոսկվայում անցյալ կիսամյակում 800 մեծ, (իսկ մանրներիով մինչե 3000) աննդատու հիմնարկութիւններ են բացվել: Իսկ ուրիշ քաղաքներում միթե քիչ կան գրանից: Իսկ յերը մտնում ես այնտեղ՝ ի՞նչ ես տեսնում:

Մեծ բեստորանում բանվորը կամ գյուղացին վոտք դնել չեն կարող: Այնտեղ ամեն ինչ շատ թանգ ե, իսկ փոքրիկ «խարչիվկան» այնքան ե կեղտոտ, վոր մարդու «սիրտը թափվում ե» տեսածից ու կերածից: Ամենագլխավորն—այնտեղ ձեզ կերակրում են ամենատնայեղ՝ բաներով, միայն թե «փորդ լցնես» ու

«կշտանաս», իսկ ծանր քրտինքով աշխատած փողերը գնում են: Մի քանի ժամից ելի ես քաղցած ու ելի ես անիծյալ կյանքիդ վրան չարանում:

Սպառողական կոոպերացիան նպատակ ունի տոանձին-տոանձին սպառողին իր շահագործողներից ազտակ: Այդ կոիվը պիտի իր ամենամեծ չափերն առնի: Բանվորի ու գյուղացու համար շատ զեղբար է յուր հաշվին կերակրել այն հազարավոր ճաշարանատերերին ու «չաչի ու խարչեմկա» պահողներին, վորոնք նրա հաշվին ապրում ու հարստանում են: Յեմ ի հարկե կոոպերացիայի գործն է՝ բանվորին ու գյուղացուն այս գործում ոգնության գալը: Կոոպերացիան ամելի եժան, ամելի լավ ուտելու միջոցներ ձեռք կրերի և ամելի լավ ճաշարաններ կարող է կազմակերպել: Կոոպերացիան, վոր բանվորների և գյուղացիների կազմակերպությունն է, նրանից դուրս չեկած, պիտի մտածի այդ հազարավոր աշխատավորների համար հարմարություն ու մաքուր ճաշարաններ ստեղծելու մասին:

Պիտի միանգամից ձեռք քաշել հին ճաշարաններից ու ու թեյատներից, նրանց սարգ ու կարգից, վատ սննդից, վորը բաշխվում է յերկար հերթեր պահելուց հետո: Պիտի ստեղծել իսկական հասարակական ճաշարան—թեյատուն, լուսավոր ու լայնարձակ, հարմար հանգստանալու համար՝ լրագիրներով ու գրքերով: Այդ ճաշարանն, այդ թեյատուն արժանի չէ, վոր բանվորն ու գյուղացին ունենան իրենց ծանր աշխատանքից հետո: Այդ գործի համար միջոցներ ել չպիտի խնայել, քանի վոր գործը իր ծախքերը կծածկի և միաժամանակ մեծ ոգուտ կուտ:

Կոոպերատիվ ճաշարանն ու թեյարանը պիտի հասարակական սկզբունքերի քարոզող դառնան: Այնտեղ ուտել-խմելու համար պիտի շուկայի գներից մի քիչ ցածր գներ առնվեն: Այնտեղ պիտի ի նկատի առնվեն հաճախորդների հոգեկան պահանջների բավարարելը: Ճաշարանի ու թեյատան յեկամուտները պիտի հատկացնվեն գործի լայնացնելուն ու մեծացնելուն:

Սովորաբար կոոպերատիվ ճաշարանը կամ թեյատունը բանում է սպառողական ընկերությունը: Դրա համար տոանձին-թույլտվություն հարկավոր չե: Բավական է, վոր կոոպերատիվի անդամներն այդ ցանկանան:

Դործը կազմակերպելիս՝ պիտի նախահաշիվ ունենալ, ի՞նչ ծախքեր են նախատեսվում, ի՞նչ սղբյուրներից պետք է այդ ծախքերը ծածկել. հարկավոր է մի լավ, բարեխիղճ մարդ գտնել, վորը կարողանա վորոշ ուժեղով այդ գործը ղեկավարել: Նրան պիտի

ցույց տալ գործի վարելու յեղանակը, հրահանգներ տալ, թե հաշիվներն ինչպես պիտի պահվեն, հարկավոր մթերքներն ի՞նչ տեղից գնել, ի՞նչպես սպառել. հարկավոր է այդ կառավարչի գործերի խիստ հաշվետուի ու վերահսկողութեան մասին ել մտածել ու ներքին կարգ ու սարգ հաստատել:

Կառավարչի, մթերապահի և այլ նման ծառայողների պարտականութիւնները և նրանց հաշվետվութեան ձևը հենց սկզբից պիտի պարզ ու վորոշ լինեն, վոր հետագայում վոչ մի թշուրիմացութիւն չլինի: Լավ հաշվապահութիւնը—գործի հաջողութեան առաջին պայմանն է: Մի օր այդ հարցի վրան ավելի աշխատելը—ապագայի տարիների լավ գործունեութիւնն և ապահովում:

Շատ մեծ աշխատանք պիտի թափել լավ ծառայողների ընտրութեան գործին: Կոոպերատիվ ձեռնարկի ծառայողն ամենից առաջ պիտի մաքրասեր լինի, գիտակից, հաճախորդների հետ քաղաքավարի, ուշադիր ու հոգատար՝ թե ճաշարան-թեյատնում ինչպիսի կարգեր գոյութիւն ունեն: Ի հարկե այդպիսի ծառայողի աշխատանքն ել պիտի լավ վարձատրիլ: Ավելի լավ է մի քիչ կարգին ռոճիկ տալ, քան թե ստիպել նրան հաճախորդներին «նա հայ» առնել՝ մի բան, վոր այնքան ստորացնում է թե սովորին, թե ստացողին: Ճաշարան-թեյատանը պիտի անպատճառ ստեղծել ընկերական ու բարեկամական միջավայր:

Ճաշարան-թեյատանը պիտի ահաւորված լինի մաքուր, լայն ու լուսավոր տեղ: Ողբ շատ պիտի լինի այնտեղ: Աթոռն ու սեղանը, հատակն ու պատերը միշտ մաքուր լվացած: Կոոպերատիվ ճաշարան-թեյատան հաջողութեան յերկրորդ պայմանը—լավ, միշտ մաքուր լվացած ամանեղենն է: Ավելի լավ է, վոր այդ ամանեղենը ֆարֆորից (հախճապակի) լինի, քան սովորական ապակուց, վոր շուտ և կոտրատվում: Սեղանների վրան պիտի միշտ լինեն ամանեղենը լվանալու անոթներ, այլև մոխրամաններ: Հաճախորդներն անպատճառ պիտի այդ բոլորին սովորեն: Լավ կըլինի, յեթե ողափոխութիւն ել սարգված լինի (վիստիլայցիլա):

Բացի մաքրութիւնից՝ ճաշարան-թեյատանը պիտի ունենա նաև դուրեկան տեսք: Պատերին պիտի կախված լինեն հեղափոխութեան մեծ գործիչների նկարներ: Չպիտի կախել փողոցային նկարներ: Լավ կլինի, յեթե պատերին ունենանք մեր հանրապետութեան քարտեզը, նույնպես ձեր գովառինն ու գովառամասինը: Այդ բոլորը պատճառ կդառնան, վոր ձեր ճաշարան-թեյատանը զրույցներ լինեն ընդհանուր անտեսութեան

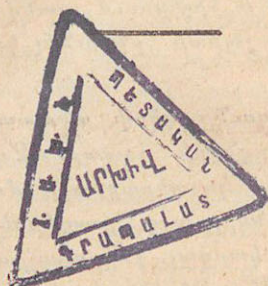
մասին: Պարտադիր ե, վոր դուք ունենաք նաև գյուղատնտեսական ու կոոպերատիվ բովանդակությամբ պատկերներ: Այդ պատկերներինցն ե, վոր ընդհանուր խոսք ու զրույց ե սկսվում ճաշի և թեյի ժամանակ: Լավ կլինի, վոր զանազան հայտարարություններ, նորություններ ու կարիքների համար հատուկ տախտակ լինի: Սաղերից միայն կարելի չե թույլատրել «շաշի» ու «շախմատ»: *) Յեթե գրամոֆոն լինի, պիտի նրա յեղանակներն ու յերգերը ուղադրությամբ ջոկված լինեն: Ամեն ինչ, ինչ վոր հին կյանքն ե հիշեցնում, բանվորին ու գյուղացուն փնասակար իր վոզովը չպիտի ընդունել կոոպերատիվի պատերի միջև:

Ճաշարան-թեյատունը պիտի անպատճառ մի քանի լրագիր ստանա իր հաճախորդների համար: Չպիտի մոռացվեն նաև կոոպերատիվ թերթը, կոոպերացիայի մասին հրատարակված զրբույթները: Յերեկոները այդ լրագիրներն ու զրբույթները պիտի բարձր ձայնով կարդալ, իսկ զրա համար խմբակներ պիտի կազմակերպվեն: Ահա թե ինչպես ե սկսվում կոոպերատիվ ճաշարան-թեյատան հասարակական կյանքը: Այս կերպ կազմակերպված՝ նա մտավոր սնունդ ել ե տալիս իր հաճախորդներին: Շատ գյուղերում ու քաղաքներում այսպիսի ճաշարան-թեյատներ արդեն բացվել են. պիտի այդ գործին ավելի զարկ տալ, ել ավելի մեծացնել:

Վերջացնելով մեր այս խորհուրդները, մենք սպասողական կոոպերատիվների ղեկավարներին մի վերջին բան ել ենք ուզում ասել — պիտի ուշք դարձնել կանոնավոր հաշվապահության վրա, պիտի շուտ-շուտ ինքնաքննություն կատարել, սեփական գործունեության ստուգում: Լավ հաշվապահությունը ամեն մի գործի հիմքն ե: Դրա համար հարկավոր ե, հենց վոր մի դժվարություն ե լինում, ձեր միության հրահանգչին հրավիրեք և նրա ղեկավարությամբ, նրա հետ միասին թյուրիմացությունը պարզեք: Հրահանգչի ամեն մի զալուց չմոռանաք ձեր կոոպերատիվի գործերը մի թեթև քննության յենթարկել: Հրավիրեցեք ձեր վերստուգիչ հանձնաժողովը, նայեք թե ի՞նչն ե վատ, ինչն ե լավ ձեր կոոպերատիվի գործերում. մտածեք, թե ինչ միջոցներով այդ պակասությունները կարելի չե վերացնել և ձեր կոոպերատիվի ամբողջ գործը առողջացնել ու լավ հիմքերի վրա

*) Միզ մոտ կարելի չե թույլատրել «Նարդի», վոր Ռուսաստանին ծանոթ չե:

դնել: Այդ բոլորը դուք չեք կարող չանել: Վերովհետև մեր յերկրում կոտորեցիայի վրա շատ մեծ պատասխանատվութիւնն է դրված, շատ գործեր կան անելու: Յեւ ինչքան շուտ իրականացնենք մեր անելիքները, այնքան հեշտ ու դուրեկան կգտնաբանւիրի ու գյուղացու կյանքն ու ապրուստը:

Բանվորներ և գյուղացիներ! կարգացե՛ք և
տարածեցե՛ք «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱ»
թերթը:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0835533

Ն 377

ԱԳՅ

306

ԳԻՆՆ Ե 20407ԵԿ.

100-ի ԼԵԼԻ ԳՆՈՂՆԵՐԻՆ 10% ԶԵՂՋ.

